

Александар Клевернић

Рума

РАЗВОЈ ГЛОБАЛИЗМА КАО ЕКОНОМСКОГ ФЕНОМЕНА И ЊЕГОВ УТИЦАЈ НА ПОЉОПРИВРЕДНУ ПОЛИТИКУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Сажетак

Предмет овог рада је глобализам као економски феномен и његов утицај на пољопривреду Европске уније. Један од циљева овог рада је научна дескрипција врло комплексног феномена као што је глобализам, као и његов утицај на развој и садашње стање пољопривреде Европске уније. Примарни циљ је да докажемо да и поред великог утицаја глобализма на традиционално конзервативно тржиште Европске уније, такав утицај није доживео у већој мери рефлексију на пољопривредну политику. Напротив, у овом раду закључујемо да се пољопривредна политика Европске уније није значајније променила у правцу либерализације коју потенцира глобализам, као и да се интервенционизам (политика субвенционисања као смртни непријатељ либералног схватања економских токова) у оквиру ове политике није временом смањило. Главни кривац оваквог исхода су јасне преференције произвођача из земаља чланица Уније и немоћ наднационалних институција Уније у спровођењу либералнијег амбијента у оквиру пољопривреде. До овог закључка дошли смо користећи теоријски приступ интергаверментализма (предност националне суверености у односу на наднационалност по питању пољопривреде) као и приступ либералног интергаверментализма Ендрјуа Моравчика, где смо искористили став да једном формиране наднационалне институције никада неће имати потпуну самосталност и да ће увек фактички бити подређене државама чланицама. У овом раду

у оквиру методологије примењујемо идеализовани модел (тежња држава чланица и произвођача ка максимизирању користи у оквиру пољопривредне политике ЕУ). За прикупљање података, као део секвенционалне анализе која обухвата само аспект предмета истраживања, користимо анализу садржаја, а која обухвата коришћење релевантне литературе по питању глобализма и Заједничке пољопривредне политике.

Кључне речи: рани глобализам, нови глобализам, глобализација, пољопривреда, заједничка пољопривредна политика ЕУ

1. РАЗВОЈ РАНОГ ГЛОБАЛИЗМА – ПЕРИОД XIX И ПОЧЕТАК XX ВЕКА

Уколико тражимо главне узроке глобализације, исте можемо пронаћи у најмање три параметра: нове технологије (проналазак пароброда, железнице, телеграфа и сл. чиме су знатно умањени трговински трошкови), истицање и практиковање економских постулата Адама Смита и Дејвида Рикарда (слободна трговина без или са што мање баријера) и увођење златног стандарда седамдесетих година XIX века, чиме је умањен страх од међународног кретања капитала и евентуалних промена у вредности валута. Поред поменутих параметара битно је поменути и две важне чињенице. Прво, током XIX века економска либерализација и правила златног стандарда спојили су различите креаторе економских политика и подстакли их да се уједине око заједничке праксе која је знатно умањила трансакционе трошкове у трговини. Тамо где је ова пракса била прихваћена (Велика Британија), глобализација је могла да прође. У супротном (континентална Европа седамдесетих година XIX века), глобализација је губила ослонац.¹⁾ Друго, империјализам је значајно допринео развоју глобализације. Наиме, исти је представљао својеврстан механизам наметања правила која су погодовала трговини типа „примена треће стране“, са државама развијених земаља као проводиоцима. Провођење империјалистичких политика је вршено помоћу политичке и војне силе великих држава а које су доводиле у ред остатак света кад год је то било могуће.²⁾

1) Дени Родрик, *Парадокс глобализације – зашто светско тржиште, држава и демократија не иду заједно*, ЈП Службени гласник, 2013, стр. 38.

2) Исто.

Иако се о XIX веку размишља као о ери слободне трговине, првобитно овај концепт није прихваћен од свих земаља. Може се рећи да је једина земља која се третира као велика привреда, а која је једно време прихватала слободну трговину, јесте Велика Британија. Ово је потпуно логичан потез Британије јер је иста у прве четири деценије XIX века бележила значајне стопе индустријског раста и то 1810. – 23%, 1820. – 39%, 1830. – 47%, 1840. – 37%. и већ увелико је била далеко од затворене пољопривредне земље. Са друге стране, САД су за време грађанског рата држале висок ниво царина на увоз индустријских производа и тај висок ниво су задржале током целог века. Преокрет у царинској политици настаје 1846. године када Британија напушта царине на увоз житарица из наполеонских ратова. Овакав потез је резултат најмање две битне чињенице. Прва, услед константног привредног раста од почетка XIX века, потреба за приходима из пореза је све више јењавала. Пошто финансирање државног буџета више није зависило од пореза, држава је почела са драстичним смањењем дажбина на увоз и извоз. Друга чињеница је доба глади које је завладало у Ирској и пораст потребе за храном која није могла бити намирена из домаће производње. Тзв. Закон о кукурузу (житарицама)³⁾ налазио се у средишту политичких борби у Британији јер је руралне интересе супротстављао урбаним. Земљовласници су желели високе царине које су одржавале цену хране на високом нивоу и подизали њихове приходе, док су урбани индустријски произвођачи желели да укину царинске баријере како би смањили трошкове живота. Такво смањење би омогућило капиталистима да својим радницима исплаћују још ниже плате.⁴⁾ Ова расправа је заправо била борба по питању ко ће владати Британијом и ко ће просперирати у годинама које долазе. Као што то и обично бива, успешна привредна политика једне од највећих земаља полако почиње да делује привлачно и за друге земље. Међутим, успех Британије није био резултат укидања царина и баријера, него резултат индустријске доминације у том периоду. Темелј успостављања система *laissez-faire* у читавој Европи био је договор између Британије и Француске (Кобден – Шеваље из 1860. године). Овај уговор је значајан јер се по први

3) Иван Т. Беренд, *Економска историја Европе у XX веку – Економски модели од laissez faire до глобализације*, Архипелаг, Београд, 2009, стр. 20.

4) Више о томе: Karl Marx, *On the Question of Free Trade*, Public Speech Delivered by Karl Marx before the Democratic Association of Brussels, January 9, 1848.

пут уводи клаузула о најповлашћенијој нацији која је постала мотор интернационализације слободне трговине кроз механизам аутоматске примене смањења царина за сваку будућу државу са којом се склопи споразум. Убрзо је склопљен низ оваквих споразума са Немачком, Италијом, Белгијом, Шведском, Норвешком, Шпанијом, Холандијом, Аустријом и Португалом, чиме је Европа практично постала слободна царинска зона. За разлику од већине земаља Европе (махом Западне земље), многе друге земље (периферија која није могла да се такмичи са европским језгром) су се окретале протекционизму и интервенцији државе, а нарочито након налета америчке конкуренције која је била усмерена на пољопривреду. Примера ради, удео запослених у пољопривреди у периоду пре Првог светског рата био је 40% у скандинавским земљама, у Јапану 60%, у Русији 70% а у Кини и на Балкану преко 80%.⁵⁾ Систем *laissez-fair*, иновативне технологије, развој електричне енергије и хидроелектрана, довеле су до тога да Европа (пре свих Француска, Немачка и Велика Британија) пре 1913. године буде један од највећих снабдевача обрађених индустријских производа на свету (удео на светском нивоу – 52%). Главни допринос томе је партиципација Европе у укупном међународном извозу капитала са скоро 90%.⁶⁾ Упоредо са јачањем индустријске моћи европског економског система и његове све јаче интернационализације, долазило је до све јаче конкуренције између кључних европских земаља. Та конкурентност је пробудила можда и кључну ствар која прати тадашњу па и данашњу глобализацију – експанзионизам и стварање колонијалних империја (у данашњем случају пословних). Такви кораци јесу доносили успех и контролу знатно већих територија и броја становника у односу на величину самих експанзионистичких земаља (егзактни примери су Велика Британија, Белгија, Холандија), али уједно су и подразумевали маргинализацију (у сваком смислу те речи) освојених земаља и континената. Главни разлог експанзионизма и колонизације можемо наћи у тадашњем индустријском капитализму или како је то Хобсон⁷⁾ назвао империјализму. По њему, главни подстицај експанзији је колонијални профит за којим је

5) Angus Maddison, *Monitoring the World Economy 1820-1992*, OECD, Paris, 1995, Appendix J Employment, Working Hours and Labor Productivity.

6) Иван Т. Беренд., *Економска историја Европе у XX веку – Економски модели од laissez faire до глобализације*, нав. дело, стр. 32.

7) John A. Hobson, *Imperialism: A Study*, K. Nisbet & Co, London, 1902.

потреба настала услед постепеног пада могућности улагања у Великој Британији где су се стопе поврата улагања смањивале услед технолошког застаревања. Један од водећих марксиста почетком XX века, Роза Луксембург, у свом капиталном делу „Акумулација капитала“⁸⁾ говори да капитал може да репродукује сам себе без додатних тржишта, сировина и радне снаге. Поред тога што је империјализам имао снажну мотивацију у економском моменту, евидентно је да је ова појава имала и одређени статусни симбол великих сила. Издвајамо говор немачког идеолога Хајнриха фон Трајчкеја који је 1887. године рекао: „Све велике нације желе да оставе свој печат у варварским земљама. Они који не учествују у тој трци имаће јадну улогу у будућности. Колонизација је постала питање од пресудне важности за велике нације“.⁹⁾

Упоредо са неуспехом глобализације у периферним земљама Европе, долазило је до стварања простора за државним интервенционизмом. Претежно аграрне земље тог доба, услед недостатка ресурса за индустријализацијом, све више су предузимале економске протекционистичке мере (субвенције, редукације тарифа за железнице у државном власништву и сл.) и тамо где је то било могуће (Русија и Шпанија) долазило је и до повећања царина. Упоредо са колонизацијом дошло је до буђења европске досељеничке колоније у Канади, Аустралији, Новом Зеланду и Јужној Африци, а оно што је представљало најаву краха европског века, јесте раст САД-а и наметања исте као водеће светске силе. Примера ради, 1913. године БДП по глави становника у САД, Канади, Новом Зеланду и Аустралији је премашио просечан западноевропски приход за 45%. Исте године, капитал у основним средствима и пословним зградама по запосленом у САД био је три пута већи него у Британији. Дошло је до развоја нових технологија и успона аутомобилске индустрије који је аутомобиле увео у масовну употребу управо у САД, а које су имале осам пута већу количину аутомобила од Британије. Полако и сигурно САД су преузимале неформалну лидерску улогу од Европе, а која је постала и званична након завршетка Првог светског рата.

Дефинитиван пад *laissez-fair* је најављен 1924. године када Џон Мајнард Кејнс доводи у питање надмоћ поменутог система.

8) Rosa Luxemburg, *The Accumulation of Capital*, translated version from German language by Agnes Schwarzschild, Routledge and Kegan Paul Ltd, London, 1951.

9) Иван Т. Беренд, *Економска историја Европе у XX веку – Економски модели од laissez faire до глобализације*, нав. дело, стр. 34.

Велики утицај на овакво размишљање имала су претходна ратна искуства. У наставку прилажемо Кејнзов део говора који се односи на формирање нових револуционарних ставова:

„Ратно искуство у организацији социјализоване производње побудило је у појединим посматрачима оптимистичко размишљање о томе да се она понови и у мирнодопским условима. Ратни социјализам несумњиво је довео до производње богатства на много већем нивоу него што је то био случај у миру. Светом се не управља тако да се приватни и друштвени интереси увек поклапају. Многи од највећих економских зала нашег времена плод су ризика, незнања и неизвесности. Због тога је крупни бизнис често лутрија и огромна је неједнакост у расподели богатства. Исти фактори су одговорни за незапосленост. Ипак, решење је изван деловања појединца. Сматрам да би лек за ове бољке делом требало тражити у свесној контроли валуте и кредита од стране централне институције, док би штедњу и инвестиције требало регулисати. Не слажем се да би ове ствари требало сасвим препустити ризицима приватних мишљења и приватног профита. Још не играмо на нову мелодију. Али промена је у ваздуху.“¹⁰⁾

2. НОВИ ГЛОБАЛИЗАМ – ПОВРАТАК КЛАСИЧНЕ МИСЛИ НА ВЕЛИКУ СЦЕНУ У ВИДУ НЕОЛИБЕРАЛИЗМА

Глобализам је пример како се из опште рађа партикуларна идеологија, и најчешће се везује за економску доктрину – неолиберализам, а који је ништа друго до подврста либерализма. Појављује се 70–их година XX века упоредо са променом економске доктрине на светском нивоу – прелаз са државне интервенције (Кејнзијанизам) на класичну школу коју је практично „васкрснуо“ Милтон Фридман.¹¹⁾ Главни циљеви су профит и борба са инфлацијом, која је била резултат превелике потрошње и великог пораста цена. Оно што истиче глобализам у односу на остале идеологије јесте прагматичност (политички је добро оно што је на крају економски корисно), оријентисаност на економију, свет без граница и велике мултинационалне корпорације као главни играчи на слободном тржишту. Један од главних препрека овој

10) John Maynard Keynes, *The end of laissez Faire*, Leonard, Virginia Wolf, London, 1927.

11) Драган Симеуновић, *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 138.

идеологији је национални суверенитет и национална држава, које се превасходно руководе сопственим а не универзалним интересима. То подразумева заштиту сопствених граница, царинске баријере и остале заштите које директно утичу на мању зараду мултинационалних компанија.¹²⁾

Приликом формирања Бретон Вудс модела, замисао је била да се након завршетка Другог светског рата поврати глобална економија у свету у којем су домаће политике поново суверено владале. Творци овог модела, Џон Мајнард Кејнс и Хари Декстер Вајт, су 1944. године формулисали нова правила – дозволити довољно међународне дисциплине и прогреса у правцу трговинске либерализације како би се осигурала енергична светска трговина, али уједно дати довољно простора владама да одговоре на друштвене и економске потребе код куће.¹³⁾ Међународна економска политика требала би да буде подређена домаћим политичким циљевима – пуна запосленост, привредни раст, праведност, социјално осигурање и социјална држава. Циљ је умерена глобализација а не хиперглобализација. Један од корака који је предвиђен овим моделом јесте мултилатерализам (успостављање правила преко међународних организација и поштовање принципа недискриминације) и формирање међународних институција – Међународни монетарни фонд, Светска банка и Општи споразум о царинама и трговини (ГАТТ). На овај начин, покушано је да се избегне наметање политике силе и империјалне власти. У периоду 1948–1990. кроз систем ГАТТ–а успешно су елиминисане трговинске рестрикције (између земаља потписница) и уведен је систем најповлашћеније нације. У истом периоду обим трговине је повећан по годишњој просечној стопи од 7%, док је аутпут растао по највишој стопи до тада, и што је најбитније, растао је подједнако у богатим и сиромашним земљама. Ако било који период глобализације можемо назвати као позитиван, то је онда период поштовања Бретон Вудс стандарда. Међутим, у оваквој оцени треба бити више него опрезан. Наиме, бретонвудски режим је био ограниченог типа, тј. односио се само на земље потписнице. Дакле, само земље чланице су уживале мултилатералне споразуме и слободнију трговину, али не и све земље. Оно што је са

12) Исто, стр. 139.

13) John G. Ruggie, *International Regimes, Transactions and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order*, International Organization, vol. 36, no. 2, Spring 1982, стр. 379-415.

друге стране значајно промовисало глобализацију, јесу резултати бретонвудског режима – економски раст, правичност, сигурност и стабилност. Успон бретонвудске ере је показао да здраве националне привреде творе живу светску привреду, чак и присуству трговинских контрола.¹⁴⁾ И поред релативног успеха овог модела, нису све институције које су биле предвиђене Бретон Вудс моделом успеле да преживе. ГАТТ као институција није прошао најбоље у пракси (ако се посматра из угла слободне трговине) због бројних мањкавости попут слабих и неспроводивих правила која су кочила слободну трговину. Међутим, сврха ГАТТ–а и није била максимизирање слободне трговине. Њена улога је била да се постигне максимална количина трговине у складу са тим да свака земља ради своје ствари.¹⁵⁾ Пошто је приоритет био на домаћим политикама, то је значило да ће трговина бити ограничена на домаће интересе. На пример, пољопривреда није била део трговинских договора у оквиру ГАТТ–а и за њу су важиле високе царинске баријере које су одржавале високе ценовне нивое пољопривредних производа у односу на светске цене. Разлог овакве протекције јесте заштита дохотка пољопривредника који би био значајно угрожен са потпуно отвореном трговином. Дакле, ако је ГАТТ почивао на домаћим политичким програмима, то је истовремено произвело и успешне резултате али и значајна одступања од постулата слободне трговине. Период од 1990. године обележава почетак финансијске глобализације, а 1995. године уместо ГАТТ–а формира се СТО (Светска трговинска организација) која наставља да трага за бољим моделом глобализације, а која је практично преокренула бретонвудске приоритете и најавила увођење хиперглобализације. У моду се уводи прихватање заједничке стратегије ниског опорезивања корпорација, чврста фискална политика и смањење снаге синдиката. Водећи политичари тог доба (Реган, Тачер) и елите трговинске политике тумачили су послератни период и бретонвудски модел на следећи начин: све што је ваљало у послератној глобалној привреди приписано је слободном трговању, а све што није било успешно резултат је рестрикција и домаћих интереса. Ово тумачење је било праћено увођењем нове идеологије – неолиберализма¹⁶⁾ који

14) Дени Родрик, *Парадокс глобализације – зашто светско тржиште, држава и демократија не иду заједно*, нав. дело, стр. 74.

15) Исто.

16) У литератури се често прави знак једнакости између термина неолиберализам – вашингтонски консензус – тржишни фундаментализам.

је фаворизовао потпуно отворену привреду где су формирана глобална правила по укусу мултинационалних корпорација и где су земље у развоју тежиле да постану главне извозне дестинације тим компанијама, као и главне дестинације за привлачење страних инвестиција. Подручје пољопривреде које је било изузето од регулације у оквиру ГАТТ–а, сада је уведена у либерализацијски оквир. Увозне квоте су поступно требало да буду укинуте и претворене у царине и субвенције, с тим што су државне субвенције биле строжије ограничаване. Можда највеће достигнуће СТО–а је начин на који су вођени спорови. Наиме, одлука апелационог тела – била она у корист тужиоца или оптуженог – постајала би коначна, осим ако не би била преокренута од стране сваке појединачне чланице ове организације. СТО је једина међународна организација која је икада успела да примора САД да промени своју политику (порези и политика заштите окружења). Један од највише оспораваних случајева који је дошао пред СТО била је европска забрана увоза говедине третиране хормонима. Директива ЕУ из 1989. године, која је донета након великих притисака потрошачких група, практично је прекинула извоз говедине из САД у Европу.¹⁷⁾ Пољопривредна либерализација је донела и доброг и лошег земљама у развоју. Добар пример је пораст светских цена памука која је донела корист узгајивачима у западној Африци, а да при томе није наносило штету сиромашним људима у другим земљама. Лош пример је укидање европских субвенција чиме су заправо нанели штету земљама у развоју које су увознице хране, попут Египта или Етиопије, јер су тиме подигле цене које су ове земље морале да плате. Као један од примера укидања субвенција је укидање квота за млеко чиме је угрожена производња млека у земљама које претендују на чланство у ЕУ (Србија, Босна и Херцеговина, Албанија). У лето 2008. године захтев од стране Кине и Индије за успостављањем заштитног механизма, а који би заштитио сиромашне сељаке од наглог прилива пољопривредног увоза, глатко је обијен од стране САД – а. Ово су све примери еволуције првог, можемо рећи и умереног бретонвудског глобализма, у други агресивни хиперглобализам који глобалним правилима замењује правила домицилних земаља.

17) Више о томе: Renee Johnson, *The U.S. – EU Beef Hormone Dispute*, Congressional Research Service 7-5700, January 2015.

3. УТИЦАЈ ГЛОБАЛИЗМА НА РАЗВОЈ ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОЛИТИКЕ ЕУ

Оно што је било јединствено за већину европских земаља, јесте да су решење проблема смањених прихода фармера, видели кроз повећану продуктивност која је допринела повећању производње, да би на крају комбиновали ценовну политику са различитим мерама структурне политике.¹⁸⁾ У Белгији, Француској, Луксембургу и Немачкој, политика је била усмерена на организацију тржишта за главне производе, заједно са интервенцијом државе, како би се обезбедила већа цена у односу на светску, и тиме покривали евентуални губици фармера. За разлику од поменутих земаља, Холандија је интервенисала на тржишту са циљем да се обезбеди стабилност цена, док је Италију карактерисао стриктни надзор државе над трговином пољопривредних производа. Један од битнијих утицаја на овакав развој аграрних политика, може се наћи и у периоду 19. века, када се и појављују први обриси тадашње глобализације, када је Западна Европа била „прекривена“ понудом жита из иностранства. Понајвише из САД.¹⁹⁾ Европске земље су различито одреаговале на овај шок на страни понуде, из 2 разлога: Прво, долазак јефтиног жита је проузроковао различите шокове цена у земљама које извозе и земљама које увозе жито. Друго, чак и исти ценовни шокови у различитим земљама би проузроковали различиту дистрибуцију дохотка, обзиром на другачију улогу производње жита и пољопривреде у укупној економији поменутих земаља.

Одлука да се створи јединствени европски економски простор донета је 1958. Наредни корак био је стварање јединственог европског примарног сектора – пољопривреде, који је у европским оквирима био на поприлично неуједначеном нивоу. Сам настанак ЗПП–а је везан за 1950. годину у земљама Западне Европе, чија су друштва драстично оштећена годинама рата, чија је пољопривреда „обогаљена“, и где није било могуће гарантовати довољно хране за све. Првобитни циљ ЗПП–а био је да се охрабри производња хране како би потрошачи имали стабилну понуду исте, и како би тадашња Европска Заједница имала ста-

18) Структурна политика у смислу решавања структуралних проблема (рурална инфраструктура, различити обрасци економског развоја код земаља оснивача и сл).

19) О овоме смо већ нешто говорили у првом делу рада – Развој раног глобализма.

билан пољопривредни сектор.²⁰⁾ Пре успостављања ЗПП–а, први пут после 1870. и Француско–Пруског рата све земље се окрећу протекционизму, као заједничком именитељу националних политика тога времена, укључујући и традиционалне Британце.²¹⁾ У складу са тадашњим временом није заостајала ни пољопривреда која је на нивоу националних земаља већ увелико била субвенционисана од стране државе, обзиром да се највећи део становништва, у пред–индустријском периоду, бавио овом делатношћу. Субвенције су се односиле на додатак на тржишну цену, увозне квоте на страну робу,²²⁾ директна плаћања фармерима, подршка истраживању и узгоју нових врста (што је било карактеристично за имућније земље Европе)... Постоје различита мишљења у погледу настанка ЗПП. Чињеница је да је као ценовни стандард заштите пољопривреде узет немачки ниво, који је био виши од француског.²³⁾ Са тог аспекта, Француска је остварила бенефит, пошто је са терета свог буџета пребацила сектор, који ју је највише оптерећивао, на терет буџета ЕЕЗ, који је, у том периоду, махом финансиран од стране Немачке и Холандије. Све западноевропске земље (осим Велике Британије) имале су знатно неefикаснији пољопривредни сектор од САД, тако да је постојао снажан притисак пољопривредних производа из САД на тржиште европских земаља. Уједињењем протекционистичких политика, у оквиру пољопривреде, створило се уточиште за све западноевропске пољопривреде, а уједно је дошло и до првобитних корака ка стварању ЗПП–а. Суштински, и поред економских револуција у руралним подручјима као и многобројним турбуленцијама у европским интеграцијама, значајнија промена ЗПП–а се није десила.²⁴⁾ Односно, пољопривредна политика у оквиру Уније је остала више/мање иста. До данашњих дана, ЗПП је остао главни елемент европског преговарања, и наставља и даље да извуче што је већи могући део средстава из буџета ЕУ. Асоцијације фармера имају

20) Allan Buckwell, *A CAP Fith for the 21st Century*, Rivista di Economia Agraria/a. LXIII, n.3, settembre 2008.

21) Тања Мишчевић, Наташа Драгојловић, *Водич кроз ЕУ политике - Пољопривреда*, Европски покрет Србија, Београд 2010, стр. 15.

22) Овим начином држава је доприносила знатном повећању цена иностране робе на домицилном тржишту, и самим тим је чинила знатно мање конкурентном, а са друге стране фаворизовала домаће произвођаче и сужавала простор потрошачима у избору већег и квалитетнијег асортимана робе.

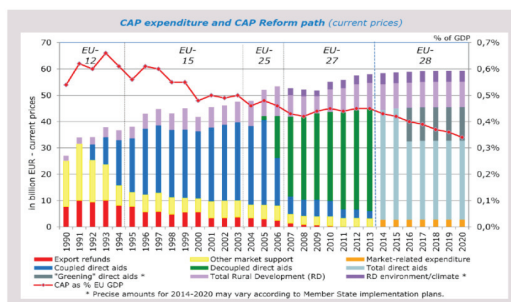
23) Тања Мишчевић, Наташа Драгојловић, *Водич кроз ЕУ политике - Пољопривреда*, нав. дело, стр. 15.

24) Helen Wallas, William Wallace, Mark A. Pollack, *Policy – Making in the European Union*, Fifth edition, Oxford University Press, 2005, стр. 166.

интензивне преференције, одлично су организовани и имају врло јак утицај на националне владе земаља чланица. У пољопривреди, више него у било којем другом сектору, националне преференције су усмерене ка интересу произвођача. Разлог је велика и висока организованост фармера са једне стране, и неорганизованост и разливеност група потрошача и пореских обвезника са друге стране који су приморани да плате рачун. Договор између Француске и Немачке по питању аграрних интереса је постигнут, али на рачун француских и немачких потрошача, пореских обвезника, произвођача из трећих земаља и Европске Комисије. Француски фармери су стекли повлашћени статус и гарантоване цене на тржишту Немачке, док је заузврат, немачки фармер добио дужи период прилагођавања структури ЗПП-а (високе субвенције, гарантоване цене, билатералне квоте и сл.). Чак и поједине мане овог споразума које су увидели немачки фармери (попут ниже цене пшенице), су више него компензоване кроз екстремно високе гарантоване цене производа животињског порекла, који су били главна потпора немачке пољопривреде, што је резултирало масовним порастом укупне немачке производње и извоза. Главни опоненти овом споразуму нису били немачки фармери него неолиберални финансијски службеници попут Лудвиг Ерхарда (*Ludwig Wilhelm Erhard*). Како би ови скептици били убеђени да прихвате споразум, тадашњи француски председник Де Гол је вредно радио на креирању кредибилне претње да ће иступити из Европске заједнице, уколико ЗПП не буде прихваћен. Међутим, Де Гол је увек био опрезан у својим ставовима како не би себе довео у позицију да мора ту претњу и да оствари. Уколико би те претње биле реализоване, француски фармери би се побунили и тиме би Де Гол свој став морао да повуче. Оваква врста погађања показује потпуно одсуство утицаја Комисије као „наднационалног предузетника“. Тачније, Комисија је учествовала у ширим преговарањима, али то не значи да је имала реални утицај на крајњи исход преговарања. Отуда затворена, високо заштићена и бирократски децентрализована аграрна политика, је била потпуно супротни резултат од онога што је Комисија тражила. Наиме, Комисија је увек фаворизовала, као и данас, либералнију, самофинансирајућу, више централизовану политику, са додатним структуралним прилагођавањем. Један од разлога зашто Комисија има мању снагу од држава чланица, је боља информисаност националних влада о међусобним преференцијама и замршености саме ЗПП (то је уједно и један од главних разлога зашто је Маншолтов предлог реформе глатко одбијен). Конвергенција интереса и

преговарачка снага учесника, диктирали су крајњи исход. Упркос наводним федералистичким ставовима, немачка влада је пружила отпор гласању квалификованом већином у оквиру ЗПП–а пошто се бојала да не буде приморана да прихвати нижу заштиту за своје пољопривредне произвођаче. Упркос наводним идеолошким предрасудама према наднационалним институцијама, Француска је, на челу са Де Голом, инсистирала на централизованом ЗПП и спољној трговинској политици како би се осигурала немачка сагласност и трајна финансијска подршка (са високим гарантованим ценама) пре него што у европску заједницу уђе Велика Британија (што се и догодило 1973.). Од самог почетка, у оквиру ЗПП–а се одлучивало на основу једногласности, без права Комисије на давање предлога, што је представљало ситуацију за исцрпно преговарање између земаља чланица. Од тада, пољопривреда је постала субјект надметања разних лоби група, али и националних министара пољопривреде који су имали непревазиђен директан утицај на ову политику. Из перспективе либералног интергавернментализма, ово институционално снимање је ендегено.²⁵⁾ То је тако јер су пољопривредни интереси толико снажни (и пошто су скоро све „индустријске“ националне владе посвећене субвенционисању тамо где је потребно) да су они привилеговани у преговарању на нивоу ЕУ. Колико је ЗПП отпорна на глобализацијске токове (укидање субвенција, либерализација тржишта), јасно говори и њена партиципација у буџету Уније. Наиме, од 1980. године до данас, ЗПП је у самом врху укупне потрошње буџета Уније (тек од пре неколико година је на другом месту по издвајању из буџета Уније, а до тада је била убедљиво прва).

Графикон 1. Планирана потрошња ЗПП – а у периоду 1980 – 2020.

Извор: *European Commission, DG Agricultural and Rural development, Cap post – 2013: Key graphs and figures, Graph 3, April 2014.*

25) Andrew Moravcsik, Frank Schimmelfennig, *Liberal Intergovernmentalism*, Edition: European Integration Theory, Oxford University Press 2009.

ЛИТЕРАТУРА

- Беренд Т. Иван, *Економска историја Европе у XX веку – Економски модели од laissez faire до глобализације*, Архипелаг, Београд, 2009.
- Мишчевић Тања, Драгојловић Наташа, *Водич кроз ЕУ политике – Пољопривреда*, Европски покрет Србија, Београд 2010.
- Родрик Дени, *Парадокс глобализације – зашто светско тржиште, држава и демократија не иду заједно*, ЈП Службени гласник, 2013.
- Симеуновић Драган, *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Buckwell Allan, *A CAP Fit for the 21st Century*, Rivista di Economia Agraria/a. LXIII, n. 3, settembre 2008.
- European Commission, DG Agricultural and Rural development, *Cap post – 2013: Key graphs and figures*, Graph 3, April 2014.
- Hobson A. John, *Imperialism: A Study*, K. Nisbet & Co, London, 1902.
- Johnson Renee, *The U.S. – EU Beef Hormone Dispute*, Congressional Research Service 7-5700, January 2015.
- Marx Karl, *On the Question of Free Trade*, Public Speech Delivered by Karl Marx before the Democratic Association of Brussels, January 9, 1848.
- Keynes Maynard John, *The end of laissez Faire*, Leonard, Virginia Wolf, London, 1927.
- Luxembourg Rosa, *The Accumulation of Capital*, translated version from German language by Agnes Schwarzshild, Routledge and Kegan Paul Ltd, London, 1951.
- Maddison Angus, *Monitoring the World Economy 1820-1992*, OECD, Paris, 1995, Appendix J Employment, Working Hours and Labor Productivity.
- Moravcsik Andrew, Schimmelfennig Frank, *Liberal Intergovernmentalism*, Oxford University Press 2009, edition: European Integration Theory.
- Ruggie G. John, *International Regimes, Transactions and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order*, International Organization, vol. 36, no. 2, Spring 1982, стр. 379-415.
- Wallas Helen, Wallace William, Pollack A. Marc, *Policy – Making in the European Union*, Fifth edition, Oxford University Press, 2005.

Aleksandar Klevernic

THE DEVELOPMENT OF GLOBALIZATION AS ECONOMIC PHENOMENON AND ITS IMPACT ON AGRICULTURAL POLICY OF EUROPEAN UNION

Resume

Since its appearance, globalism, as the particular ideology and largely a product of classical (liberal) economic thought, provokes different opinions in terms of positive and negative

effects on developments in the economy and agriculture. It refers to the accelerated movement of finance, goods, information and technological knowledge on large geographic areas. The fact is that this acceleration of trade and reducing transaction costs has led to significant positive effects – increase in net income, reduction of poverty in the traditional devastated countries, the creation of global markets, increasing agricultural productivity and production of better quality food. For supporters of liberal economic theory, these effects are strictly merit of liberalization of the world market. For liberals, any trade barriers and restrictions imposed by the national state are out of question, as these only obstruct positive effects of liberalization. On the other hand, supporters of state interventionism and followers of the Keynesian theory believe that the liberalization, beside positive effects, contributed to the collapse of economic inequality, generating economic colonies of the developing countries, increasing trade deficits and debit by developing countries and so on. The subject of this work is globalism as an economic phenomenon and its impact on agriculture of the European Union. One of the goals of this work is the scientific description of a complex phenomenon such as globalization and its impact on the development and current state of agriculture of the European Union. The primary objective is to demonstrate that despite the great impact of globalization on traditional conservative EU market, that effect did not have to a great extent a reflection on agricultural policy. On the contrary, in this study we conclude that the agricultural policy of the European Union has not significantly changed in the direction of liberalization which is potentiated by globalization, and that the interventionism (subsidy policy as a mortal enemy of liberal understanding of economic flows) in the framework of this policy has not decreased over time. Confirmation of this view we present in Graph. 1, where it can be seen clearly that consumption since 1980 to the present day, is not really reduced, but only came to changes in consumption patterns (more funds for rural development, green manufacturing, etc.). Percentage in total budget participation maintain at 30% and above. At the same time, according to document “Europe 2020“, spending on direct payments will remain at a high level, as well as planned direct payments till 2020. The main culprit for this outcome are clear preferences of producers from EU member states and the impotence of supranational institutions of the Union in the implementation of a more liberal environment in the context of agriculture. As an additional stimulus of the superiority

of manufacturers, the disorganization of consumers within the Union further contributes to that. We get to this conclusion using the theoretical approach of intergovernmentalism (priority of national sovereignty in relation to the transnational character of the area of agriculture) as well as approach of the liberal intergovernmentalism of Andrew Moravcsik, where we used the advantage of the view that once formed supranational institutions will never have full independence and will always be factually subordinated member states. As clear arguments for this view we have listed several situations faced by the Commission (negotiations between France and Germany on defining agricultural policy before the Union approaches United Kingdom, flat refusal of Mansholt's plan, etc.). In this work, in the frame of the methodology we apply an idealized model (the tendency of Member States and producers to maximize benefits in the context of EU agricultural policy). For data collection, as part of the sequential analysis that includes only the aspect of the subject of studies, we use content analysis, which involves the use of relevant literature on the issue of globalism and the Common Agricultural Policy.

Keywords: early globalism, new globalism, globalization, agriculture, common agricultural policy of European Union

* Овај рад је примљен 01.02.2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 30.11.2016. године.